

JALUTUSKÄIK GALERIIDES

Vaade näitusele.

INDREK GRIGOR

Pisiplastika

PISIPLASTIKA Tartu Kunstimajas kuni 7. IX.

Kuraator **Anne Rudanovski** rõhutas näituse avasõnas ennekõike vajadust tunnustada pisiplastikat kui iseseisvat kunstiliiki, vastandades selle suveniiritööstusele. Olemata skulptuuriasjatundja, julgeksin sellist probleemiasetust natuke liialdatuks pidada või kui see siiski põhjendatuks lugeda, siis usun, et kõnealune pisiplastika näitus täidab igati ülesande töestada vastupidist.

Samuti tõstis Rudanovski esile pisiplastika demokraatlikku olemust, mida on võimalus te piires üritatud rõhutada ka näituse kujunduses, kus igale teosele on eraldatud vördsusega suurusega sõltumatu pind. Demokratia, seda mitte ainult ekspositsioonipinna vördsuse, vaid ka töö maksimumsuuruse piiramise näl, on aga paratamatult ka repressiivne. Iroonilise kommenteerina viitab sellele **Ahti Seppeti** mõõdulintidest kombineeritud „Bukett”.

Üldse on iroonia üks näituse läbivaid jooni. Esmalt torkab see silma tööde pealkirjadest, näiteks **Tõnu Smidti** „Eelnõu” ja **Aira Kahla** „Sabarakkude” puhul täidab see suurema osa tööde tähendusmahust. **Tauno Kangro** skulptuuri „Ingl teeb inimesepalvetest kokkuvõtet jumala jaoks” puhul tikub pealkiri omandama iseseisvat poeetilist väärust ning **Jüri Ojaveri** ja **Tõnu Smidti** koostöös kandub sisuline huumor edasi juba ka kollektiivsesse kunstnikunimesse **OS Soojak** „Tiskre ja Merirahu”.

Iroonia läib aga ka töid. Vahest ilmneb see liigagi lihtsustatuna **Vergo Verniku** „Skulptori leivas”, mis ongi lihtsalt suur savist leivapäts, või siis popilikku absurdirooniat viljelava armastava **Jass Kaselaane** töös „Karud leidsid pudeli”. Viimase kõrval tahan esile tõsta **Kaie Pungase** „Flower Power’it”, mis mängib küll esmapilgul samuti plastilise popi teemaga, on aga vormiliselt märksa tugevam, ja kuivõrd materjaliks pole mitte plastik, vaid keraamika, mõjub pigem rokokooliku nipsasjakesena, esindades seega pisiplastikat väga klassikalises tähenduses.

Irooniaga paralleelselt kulgeb ulme liin, kus paistab silma **Jevgeni Zolotko** „Uus kosmonautika”. Zolotko on juba oma varasemate töödega töestanud oskust mängida uskumalt hästi 1970ndate kontseptualismi vormiliste lahendustega, mis – arvestades, et tegemist on äsja Tartu kõrgema kunstikooli lõpetanud noorskulptoriga – ei ole mitte põhjus kriitikaks, vaid annab tööde erakordsest professionaalsest teostust silmas pidades alust suurt eksponatsiooni. Mulje on sama, mis mõnd **Soosteri** maali vaadates: olenemata sellest, et tegemist on interpretatsiooniga kunstiajaloo teemal, annab töö kvaliteet sellele iseseisva väärtsuse.

Surrealistlikku mängulust lisab **Edith Karlsoni** „Sändi”, koerapea, mille totrad eri suurusega pirnsilmad koonul oleva lülitili ajel põlema süttivad. Ning vindi keerab sellele košmaarlikule teemaarendusele peale **Janet Varinurme** „Ämblikud”, mis nõuab tehniliselt küll natuke paremat teostust. Vahest kõige foobsema putuka ning klaaslabürindi ühendamine võimaldab lõputuid sümboolistlike ja psühhoanalüütilisi interpretatsioone.

Ei ole pärts selge, kas demokraatiat, kuraatori õppejõu-positsiooni või eesti skulptuuri realset olukorda väljendas ka tunnustatud ja veel tundmatute autorite vördsne esinemine – seda nii kvantiteedis kui kvaliteedis. Nii suudavad vanematest kunstnikest oma äratuntavas vormikeeles endiseid üllatava vitaalsusega silma paista Jüri Ojaveri sõna-, sisu- ja materjali-irooniaga mängiv „Kes tellis” ja **Tõnis Paberiti** vormiliselt klassikaline, kuid materjalialusurdiga lõöv reljeef „Dr Kuno Kõrge portree” (pronks ja suhkur) ning loomulikult pisiplastika meister **Simpson von Seakyl** oma (jällegi loomulikult) fallilise miniaaturmonumendiga „Eesti asi 90”.

Kuigi sisuliselt võib nõustuda näituse kujatooriumi liikme Ahti Seppeti kriitilise kommenteeriga, et midagi jalustrabavat ei ole, on neljakümne nelja kunstniku vördselt heatase-melised tööd järjekordne töestus selle kohta, et Eestit väisav kunstibuum ei ole keskmist kvaliteeti mitte alla toonud, vaid märgataval põhjustel ei ole esinenud oma loomingu mitte ühelgi näitusel järgst 15 aasta jooksul.

Tiiia Elkeni (1960) litod olid väljas möödu-nud aasta sügisel Rotermann soolalaos rahvusvahelisel graafikanäitusel „Impact 5”. Enne seda on olnud kunstiakadeemia lõpetamine

vabagraafikuna aastatel 1987, esinemised üle-vaatenäitustel 1990. aastate algul ja siis näili-selt täielik varjutõmbumine pikkadeks aasta-teks. Kas tagasisipöördumine kunstnikuna võis olla tegelikult sedavõrd raskem, et vennast maalikunstnik **Jaan Elken** on tätnud aastaid Eesti kunstielus olulisi funktsionaalseid rolle? Tiiia Elkeni näituse avapäeval tunnistas Jaan Elken, et näeb eksponente litosid esma-kordelt ja kui oleks samu töid nänud kusagil mujal maailmas, peaks ta autorit tundmata neid töid töönäoliselt pigem mõne itaalia transavangardi meistri omaks.

Tiiia Elkeni tööd on töepooltest väga intensiivsed ja köitvad. Oma väimult on need iseloomulikud tema kunstniku generatsioonile, ent ulatavad samas käe ka kaasaegset litotehnika harrastavale nooremale põlvkonnale. Klassika-lise modernismi vaimus joonistustele ja maalilis-te elementide kandmine litokivile on köitnud viimastel aastatel väga erinevaid eesti kunstnikuisikusi. Selle peamiselt XIX sajandil levinud äaretute võimalustega paljundustehnika esi-letöös meie kunstielus võlgneb suuresti tänu Eesti Litokeskusele. Litokeskuses meister **Jaak Visnapi** tehniline abiga on valminud ka enamik Tiiia Elkeni töid. Tema litod on julge ja jõulise joonistlusliku altega ning samas oma ületrük-kidega salapäraselt mitmekihilised ja maalili-sed. Tööde atmosfääär on sümboolistlik ja une-näolised ebarealne. Mitmed figuratsioonid ja kinniskujundid viitavad esoteerilistele möju-tustele kujutatud tundseisundites. Samas on see pildimaailm intensiivselt elav ja möjutab vaatajat erinevatel tasanditel.

Tiiia Elkeni lindinimesed ja muud olendid on unenäolised ebarealsed, nad elavad oma maailma esoteeriliselt tähenduslike märki-de keskkonas. Litodel kujustatud inimlikud hingeseisundid, alateadlikud tungid ja soovid ning unenäolised visioonid – selline kujundlikkus on eesti kunstis üsna ebatavaline. Kui püüda Tiiia Elkeni töid eesti graafika praegusele üldpildile projitseerida, pean tunnistama, et enamasti eesti kunstnik ei riski nii intensiivse ja rikkaliku tähenduslikkusega. Ses mõttes on Tiiia Elken omas laadis üllatavalt ainulaadne ja tema loodu vääriv tähelepanu. Kui tuua lähe-dasi näiteid, siis eesköige juba lahkuunud **Marju Mutsu** ja muidugi **Silvi Liiva** looming, kuigi mõlema nimetatud graafiku tehniline laad on teine. Sarnane on julge spontaansus ja jöuli-selt vaba eneseväljendus.

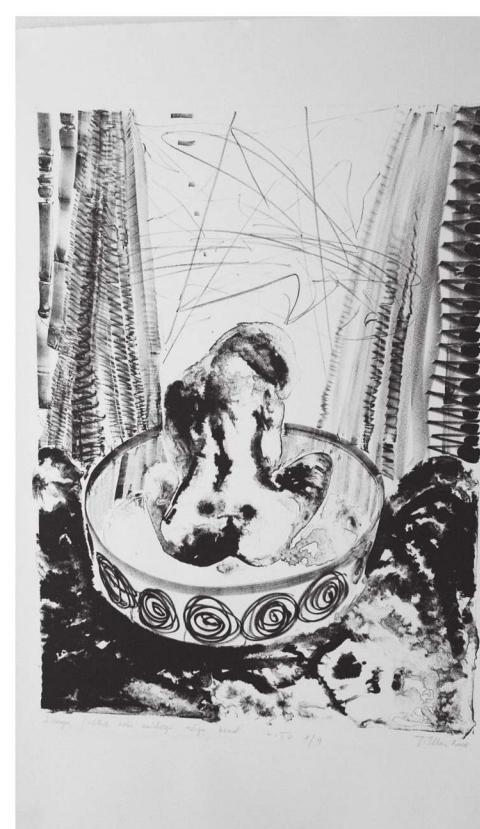
Elu ja kunsti põhiväärtuste üle juurelnud küpse isiksusena on Tiiia Elken kirjutanud oma seisukohast kunstnikuna väga ilusasti ja möis-tetaval:

„Pöördusin tagasi kunsti juurde. Alustasin vaiksest joonistamisega – aktikroovi-dega – ja esinesin paari litoga „Impact’il” eesti graafika näitusel. Siis tekkis mõte rohkem pühenduda ja nii see näitus valmis. Tegelikult olen mõttes kandnud neid pilte tunduvalt kauem, kui võttis nende valmimine – ja nad valmivad veelgi juba trükituna. Püüdsin neisse panna oma hingeseisundid ja selle pideva kõikumise maailmas hea ja kurja, musta ja valge jõu va-hel, hakkasin mõistma, et tunnen ja vahel ka näen maailma veidi teistmoodi. Meie ümber on tegelikult veel värelusi, vihjeid, näitamisi, meelitamisi erinevate jõudude poolt ja kõik ei ole alati see, millena ta paistab. Nii nagu ini-mese mälu on valikuline ja mitmekihiline, on ka öhk meie ümber mitme tihedusega. Füüs-i-kainimestega ma üldse sel teemal ei vaidleks, sest minu sõnad püüavad lihtsalt anda edasi tunnet. Oma töödes kasutasin selle tunde esiletoomiseks ületrükki ja jätsin sinna väikesed piiluaugud, sest ega meilegi ei lubata rohkem kui vaid veidi piiluda, mis on teisel pool. Õppisin usaldama oma sisetunnetust ja hindama hinge vabadust, sest leidsin, et minu jaoks on see ainuke viis elada ja luua – igal muul viisil elades olen elav surnu.”

Paljud asjad jäävadki tavaliselt saladusse, aga valguse poole püüeldes seda ka kuna-gi näeb ja kellegi kaitsev käsi juhatab örnalt teed... et kõik oleks nagu kaitstud uni.”

Näitust saabab **Taavi Tulevi** heliteos. Konkreetseltest loodusähältest arenatud seisundi-muusika ongi valminud just selle näituse kon-geiaalse saatemuusikana.

Juta Kivimäe

Kohe juhtub sinuga midagi väga head. Lito, 2008.

JUTA KIVIMÄE

Tiiia Elkeni kaitstud uni

TIIA ELKENI näitus Vabaduse galeriis kuni 17. IX.

Eesti professionaalses kunstis juhtub üsna harva midagi üllatavat ja eriti harva astub varjust avalikkusesse väljakujunenud kunstnik, kes mingitel tema kunstnikuisikust tugevalt alla surunud põhjustel ei ole esinenud oma loomingu mitte ühelgi näitusel järgst 15 aasta jooksul.

Tiiia Elkeni (1960) litod olid väljas möödu-nud aasta sügisel Rotermann soolalaos rahvusvahelisel graafikanäitusel „Impact 5”. Enne seda on olnud kunstiakadeemia lõpetamine

Indrek Grigor